

SZINYEI MERSE PÁL EMLÉKE

SIDLÓ FERENC SZINYEI-SERLEG-BESZÉDE AZ 1931. ÉV FEBRUÁR HÓ 9-ÉN TARTOTT SZINYEI-LAKOMÁN.

Gondterhes, nehéz órákban idézem Szinyei-Merse Pál szellemét. Az eljövendő idők méhében rejtőző válságokra kell gondolnom, s ez a gondolat borút vet bennem erre az ünnepi órára. Pedig milyen jóleső lenne, csak örülni tudni annak, hogy egy messze világító érték hódolatában ma este összegyűltünk itt, kiemelkedni vágyva a hétköznapiakból, hogy emlékezni és gyönyörködni tudjunk egy fényes emberi pálya repülésében. Milyen megnyugtató lenne, teljesen elmerülni tudni egy felidézett arcban. A föld, a nap, a levegő gyermekének nagyszerű formákba cizellált arcában, aki a természettel való ölelésében egyszemélyes élet volt azzal az egész közösséggel, amelyből kinőtt, örök kifejezőnek. Ha nem is tudom magam gondatlanul átadni az emlékezésnek, mégis az a tudat, hogy olyan dűserűfű delej áradt ki ebből a földből, mely teljesen előnt minden belőle született életet, oly hitetadó érzés, hogy még a mai napok ólomnehéz atmoszférájában is, — amikor csupa komor életkérdőjelek imbolyognak körülöttnk, — arra indít bennünket, hogy biznunk kell ennek a magyar földnek történelmi hivatosságában.

Az ünnepeink, a magyar nagyságok ünnepei, ha *nem is* lehetnek el soha az aggodalomnak, a komorságnak egy-egy árnya, a fájdalomnak egy-egy hangja nélkül, mégis jók és szükségesekek arra, hogy a *sokszor fogzó* és lankadó hitünket erősítsék. És ma, a múlt napok bizonytalanságában, még jobban megnő a jelentősége a Szinyei Merse Pálknak, mert ők megtermékenyítik a jelent, s utat mutatnak a jövő felé. Ma *nemcsak* azért idézzük őket, hogy egy szívbeli, benső kötelességérzés nyomán ünnepeljük az emlékezetüket, hanem azért is, hogy az ő *egyetemes* magasságokra lendült nagyságuk példát mutasson nekünk *arra*, miként igyekezzünk felhözni a *legmélyebb jelentés*éért annak, ami az életben szépség, befejezettség és összhang, és száz egyéb olyan tényező, mely hitetadó erővé duzzaszthatja a magyarság felmozduló életakarátát.

Hölgyeim és Uraim. Mi, akik ennél az asztalnál a művészet szeretetében, a nagyság

tiszteletében, a magyar és emberi erények hódolatában, egy messzevilágító érték magasztalásában ma este itt összegyűltünk, halkabbak vagyunk az ünnepi hangulatban és halkabbak az örömben, mint máskor.

És amikor én ezt bevallom, bevallom azt is, hogy a bizonytalanság aggodalmával várom a holnapot. Mert, ami ma hullámzik körülöttünk, az *nemcsak a Trianoni árnyék*, mely a vigasztalan ködével reáborult a nemzetre, de egy aggodalmat keltő zavara az egész fennálló világrendnek, amelyben a gondolatok, formák és fogalmak úgy egymásra torlódtak, hogy *végzetes* hiba lenne, a körülöttünk mozgó dolgok optimista tudomásulvételével — szellemi és lelki passzívításban kényelmeskedve — a történések kibontakozását bevárni.

A művészet tekintetében is körül kell futnia a jelenségek horizontján, talán azért, mert sok köze van a mához, és még több a holnaphoz, és talán azért is, mert nem élve bent a dolgok forgatagában, nem homályosulnak a jelenségekről kapott képzetei. „Klarer sicht wer von ferne sieht, und nebelhaft, wer Antheil nimmt.“ Ezért érzem azt, hogy nekünk művészeknek *talán éppen olyankor*, amidőn a Szinyei Merse Páljaink emlékeztetének hódolunk, ki kell lépniük a Splendid Isolation fellegrábról, s a művészetre irányított világszemléletünk le kell kalandozzon a körülöttünk folyó élet síkságai felé is, hogy tudomást vegyünk arról, miként készülődik fel a magyar nemzet, az állami gondolat mostani demarkációinak kiszélesítésére, s hogy számot vet-e mindama tényezőekkel, melyek az európai színpadon megjelentek, s vajjon látja-e már mindama dinamikus erőket, amelyek az élet kérge alatt az emberi lélek minden világtájáról gyülekeznek, a végből, hogy a történesek törvényszerűen bekövetkező órájában feltörjenek s a fizikai tekintetünk előtt megjelenjenek. Nekünk meg kell mondanunk néha-néha, hogy *hogyan* látunk és *mit* látunk, s nekünk figyelmeztetni kell *egyszer* s másszor *arra*, hogy *nem szabad illúziókat* táplálni *nemcsak a mai állapotok felől*, de arról a *hiányos* felkészültségről sem, amellyel a kibontakozásban még ismeretlen, de mindenesetre mélységesen villámterhes jövő felé indulunk. Európa mai testének a feje, szerkezetileg valóban nem nyugszik

sziklaszilárdan az évezredek kultúrájú fehér emberszobor törzsen, s a magyarság léte bizony nincsen a Mount-Everest s a Gauriszankár csúcsaira beágyazva, amelyeknek borzalmas tömegükkel sikerülni fog, a földiember életét kibőjtölniök.

Mindaz, ami Európában történt s történik: *nem* epizód s *nem* múlt zavar, de egy *olyan mérvű* megrázkódtatás, amelyből csak *rettegetes* erőfeszítéssel lehet a kontinens évezredek kultúrájának a színvonala alá süllyesztett szellemet a jövőnek átmenteni. Európa ma *nemcsak* egy történelmileg exponált gazdasági krízisben él, de egy *erkölcsi és etikai világszemléleti* krízisben agonizál. A gazdasági nyomorúság csak okozat; fejleménye annak az erkölcsi és etikai zavarnak, amelynek a következményei az ember történetének *minden* ilyen katasztrófális korszakában megdöbentöek voltak. Bizonyossággal tudjuk, hogy a krízist javulás követi: a gazdaságot éppen úgy, mint a szellemet. El fog jönni egy korszak, mely a jelen idők háborzongató zavarában *kíméletlenül* rendet fog teremteni. Rendet az emberi *agyak*-ban, s rendet a nemzeteknek az általános emberi gondolathoz való viszonyában. Ez a korszak *nem* azért fog eljönni, mert a mérgekkel elbódított élet tesztelésé szétzórva tengődő emberbogarak sínylődsé várnak egy új világot, — amelyből *már nem kell* menekülniök, — hanem el fog jönni azért, mert magasabb törvények kényszere alatt egyszerűen *el kell* jönnie. De éppen, mert ezt a törvényszerűséget *tudjuk*, minden erőnkkel fel kell készülnünk rá, hogy erősen álljon a magyar! Mert legyünk tisztában azzal, hogy a nagy életkerék felfelé lendülése idejében egy *világverseny* fog elindulni az élet *minden síkján*. Az ember, az emberközösségek, a nemzetek *százszoros* erővel akarják majd pótolni a magtalan meddőségbe zuhant tegnapot és a sejtjeik *minden megfeszítésével* fogják az önmaguk legjobb boldogulására kitépíteni akarni a virághorulásba induló holnapot. *Ha* előkészületlenül talál bennünket az az új nagy építő folyamat, *ha* nem tudjuk a bekövetkezendő eseményeket a saját javunkra és boldogulásunkra kikényszeríteni, akkor *semmiféle ezerszentes* ragyogó történelmi mult *nem menti* meg bennünket attól, hogy a nemzeti életjogokért folytatott nagy versenyben *alul* ne maradjunk.

És hogy legelsősorban szellemileg kell engardeba állnunk, az valóban nem lehet vita tárgya, mert az egyéneknek és a nemzeteknek *minél tökéletesebbé* kiformált benső kultúrája fogja eldönteni az *egyéni és nemzeti* élet kvalifikációt. *Minden* ember és *minden* nemzet körül egy tartalmasabb vagy tartalmatlanabb szellemi valóörök nyomán kiépült *igazság*horizont van, mely a *megérdemelt* életet termeli neki. A döntőbb és magasabbrendű formákra jogosító igazság az, amelyik *minél* messzebb viszi a szemet, s amelynek a hori-

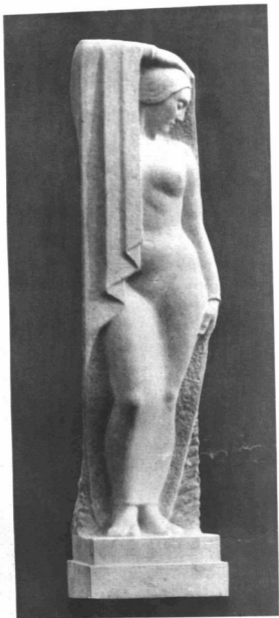
zontjába *minél több* ember, *minél több* gondolat, s *minél több* alkotó energia fér el.

Hölgyeim és Uraim. *Csak a kultúra* fegyverei maradtak meg számunkra, az új idők pallosaként, nemzeti és történelmi önvédelmünkre. A magyar nemzeti kérdés megoldása ma azért mindenekelőtt kulturális természetű, mert egyrészt az egész világszavart kibontakozása a benső szellemi erők és értékek új élet- és világszemlélete nyomán fog kialakulni, másrészt pedig azért, mert a nemzeti kérdés ezer esztendőn keresztül *mindig csak* karddal oldatot meg.

Amikor azt mondom, hogy a magyar nemzeti kérdés megoldása *mindenekelőtt* kulturális természetű, s a mai viszonyokból való kibontakozásnak az egyetlen útja, akkor *meg kell állnom* egy pillanatra, hogy hangosabb szóval megrajzoljam a mai közéleti gondolkodásnak a keresztmetszetét. A közéleti elgondolásban arról, ami van, s arról, ami lesz, egy *tévesztet* tévedés kezd formává alakulni. A *szörnyű* tévedése annak a gondolatnak, hogy amiért mi Trianon-sújtotta szegény Lázárok vagyunk, *nagyási* mánia, a *szertelen* magasbatorrés minden olyan jelenség, hogy a csonka országhoz viszonyítva úgynevezett *tülméretezett* kulturális törekvéseket tűz ki célul.

Hölgyeim és Uraim. Egy kiváló férfiú, aki a sors rendeléséből az ország legfőbb kulturális irányításának a nagy felelősséggel terhes szerepét tölti be, aki az *első* perctől kezdve *tisztán* látta, hogy a jövőt nem szabad megkötönnünk *sem* a multtal, *sem* pedig a jelennel, aki tisztában volt azzal, hogy a jelen *meddő* marad, ha nem tud *utat* mutatni a jövő felé, aki felismerte, hogy a körülöttünk mesterségesen felhízalt határu államoknak *lázás* *tempóban* folyó *szellemi és művelődési* felkészültsége *arra* kell indítsen bennünket, hogy a magyar nemzetnek a kultúrájában *fő*lényes síkját egy *céltudatos* és a *jövőbe* vetített szellemi munkaprogrammal kell fenntartani és *biztosítani*, aki nyitott szemmel és nyitott lélekkel szemlélve az egyetemes haladó erőket, azt hirdette: hogy minden szellemi és művelődési stagnálás, — *tekintet nélkül* annak okaira — csak keserves bánatpénzzel pótolható, mert az univerzális életzuhatagban *minden* dolgoknak az *arca* a jövő felé fordul, mert hiszen az élet *minden* percben tovább van, mint az előzőben, *ez* a nagy célokat fölépítő férfiú *évről-évre* mind nehezebb küzdelmeket folytat a *tülméretezett* kultúrájának elnevezett szomorú közéleti tévedéssel, és *minden* előre lendített mozdulását és *minden* előre indított lépését nehéz harcok árán kell kiküzdnie.

Ez a közéleti tévedés olyan arányokat kezd öltetni, hogy lehetetlen fel nem figyelni rá. E tévedés egy kultúrközönnyé, egy kulturális és *művelődésellenes* indulatú kezd elbetegkedni. És én félek, hogy ez az indulat el fog

CSORBA GEZA: THALIA (Pethes Imre síremléke. 1930.)

CSORBA GEZA: BARTÓK BELA

CSORBA GEZA: FERFI-FEJ. Bronze

hatalmasodni és el fog kórosodni rajtunk, és ezt a félelmemet nehéz valóságok táplálják. És énnekem *fel* kell emelnem a hangomat, talán erősebbre és élesebbre, mint ahogy azt ennek az ünnepi órának a méltósága megengedné. De az aggodásaim arra indítanak, hogy mindaz, amit elmondandó vagyok, e terem falain *túlra* is kicsengjen. Figyelmeztetni szeretnék arra: *ne* akarjunk megint a magyar történelem tragikus képleteinek örök ismétlése elé állni, a mult hibáinak be nem látásához, a mulasztásokon való okulni nem akarásához, az eljövendő dolgok fel nem ismeréséhez, s a belépő életközelmekre való fel nem készüléshez. Ne akarjunk megint ott állni, hogy a magyarság jobb szellemének kapkodnia kelljen a levegő után, látván, miként térnek vissza a hibák, miként támad föl újból az erkölcsi gyengeség, miként marad megint hézagos a nemzeti műveltség.

A Trianon okozta nyomorúsága az életünknek nem lehet ok arra, hogy ebben az országban megálljon minden szellemi életfolyamat. Szinyei Merse Pálnak is volt Trianonja. Az ő életét is amputálták. Az ő egészséges és kerekre szabott művészi organizmusából is elvettek *virulens* életrészeket, *bosszú* meddőségre kárhoztott esztendőket, és neki mégis volt elég erkölcsi ereje a revíziót kívárni. S a magárahagyatottság kietlen éveiben a lelke mélyén tovább szötte az alkotó szellem aranyállástjának finom fonalait, a várakozás csendjében tartalommal töltve és lélekromamensekkel gazdagítva az aranykörtőt, hogy egy eljövendő korban sziporkázva ragyoghasson. Szinyei olyan egész, olyan teljes és kerek öntudattal élte a maga igazságát, hogy a művészi lelkiismeretével való hiánytalan összhang és az állandóan *befelé* élt művészi *továbbkészlődés tökéletesen* betöltötték nála a lélek akusztikáját. Ebben a megjelenésében *valóban* példázni lehet őt a trianoni nemzetre. Ilyen *állandó* szellemi *továbbkészlődéssel*, ilyen tényezők eredményeiből született lelki akusztikával kellene a magyarságnak is bevárnia a jobb sorsra való fordulását.

Hölgyeim és Uraim. Mi magyarok már elég végzetes hibát követtünk el, a magyar faj értékeinek leICSINYLÉSÉVEL, a mentális erőnk föl nem használásával, a nemzeti Géniusz föl nem ismerésével. Évtizedeknek kellett lefolyania, amíg arra eszméltünk, hogy milyen elmúlhatatlan értéket jelent számunkra Szinyei művészete; és 1873-ban, mikor a Majális-t először állította ki, nem volt senki, aki fölismerne volna úttörő működésének horderejét, és *mi akkor* is elmulasztottuk *belebarozni* a világba, hogy egy magyar festő az, ki fölfedezte a plein-airt. Pedig *újjongani* kellett volna, amiért a nemzeti Géniusz *ímét* virágba borult, és *újjongani* kellett volna, amiért e virágborulás a Szinyei ecsetje nyomán a magyar földnek az *illatát* lehetle. Az

ő úttörő művészetének a magyar volta az a büszkeségre dobogató kincs, amiért az ő emléke nekünk oly mindenekfölkött nagy, szép és örömmel teli. Az ő művészete évszázados mélységű gyökerekkel ereszdedett bele a honi földbe, s a megnyilatkozásának újszerűsége azért viselte magán az úttörő bélyegét, mert fölfedezte azt, miként kell vászonra vetni *minden* spekuláció nélkül *azt* a világot, melynek mosolygó égboltja a Jernyei-park fölött hajolt le reá kora ifjúságától kezdve. Szinyei mélyesen szerette azt a földet, amelyből született, s ahol az ősei éltek. *Szerette, ismerte és gyönyörködött* benne. „Schol sem találtam én a természetben olyasmit, — írta memoárjaiban, — amilyent az iskolában a képekre festettek. A természetben *minden* másféle volt, *sokkal* egyszerűbb, *de sokkal* szebb.” És én azt hiszem, itt van az ő úttörő művészetének a titka. Az ő művészete volt, dalolni tudni kényszer és előírások nélkül. Szabadon, boldogan, a lélekből kifelé.

Ha a gondolkodás fegyelmezettsége, a dolgok való értékeinek a meglátása, s a lélek előkelősége egy magasrendű értelmezésben *kiáltóképpen* arisztokratikus tulajdonságok, és leginkább alkalmak arra, hogy egy arisztokratikus mesterséget alátámasszanak, akkor *soba* megfelelőbb ember nem állt *megfelelőbb* poszton, *mint* amikor a származásnak, a gondolkodásnak, az érzületek etikájának és az *Isten-től* megáldott tehetségnek *ez az arisztokratája* az ecsetje nyomán a világ elé tárta a magyar földet, a nagy hallgatag magyar földet, a dalos, virágos magyar mezőt, a síkokat, amelyeken nóta terem, a zúgó erdőket s visszhangos hegyoldalakat, amelyek között még nem halt ki egészen a régi tárogatók hangja, s a magyar levegőt, amelyben egy ezeréves nemzet ezeréves panaszai és sóhajtásai susogva, jagatva, fohászokva szállnak.

Hölgyeim és Uraim. A Szinyei-Merse Pál nagyságára való emlékezés ezen *vizsgáló és ünnepélyes* órájában hinni akarok abban, hogy annak a nagy erőömlésnek, amelyet a magyar művészet mutat, megvan a *magyar* életre *ható* ereje is. Hinni akarok abban, hogy nemcsak a művészet *magánügye* az az eredmény, mely új eszközökben, új formákban és megsejtésekben nyilatkozik meg dús kiáradásban, hanem hogy mind ennek a szeretete és féltően gondozó ápolása, *közéleti tudattá* fog finomulni és erősödni.

Hinni akarok abban, hogy a tovatűnő napoknak alkotásokba boruló finom szenvedései, értékes álmai és erőktől robbanó nekilendülései nem fognak örökre elveszni, úgy-hogy megint a történelem távlatán kelljen őket új életre érezni. Hinni akarok abban, hogy a művészet benső szükségességét *öntudatosan* fölismeri a magyar közélet, s fölismeri *azt*: hogy az alkotás *értéke* egyet jelent a *nemzet* értékével, és *expozív* erejénél fogva arra képesít, hogy átlendítsen egy *egész* tár-

sadalmat a jövő nagy életútjaira. És hinni akarok abban, hogy a magyar népnek, a magyar kultúrának és művészetnek egymásra való találásából *maiden egy friss*, nagy és dús szellemi terméssé élet fakad, mely beragyogja egy új életre kelt *nagybívatású* nemzet ma még beborult égboltját.

És én bizalommal, reménykedve emelem föl a Szinyei-serleget és ürítem egy előjövendő szellemi csillaghullásra, amelynek, halmi szerint, be kell következnie, mint ahogy bekövetkeznek az augusztusi éjszakák égboltfényesítő pazarlásai, amelyek nem röppennek végig a horizonton a nélkül, hogy az emberi lélekbe mélyesen bele ne villannának.

A SZINYEI MERSE PÁL-TÁRSASÁG évi rendes közgyűlését január 30-án tartotta meg, melyen *Balló Ede* festőművészt és *Jeszenszky Sándor dr.* miniszteri tanácsost, a Társaság volt főtájkárát tiszteleti tagokul választotta. A Társaság az 1930. évi *Szinyei-jutalmat Pátzay Pálnak* ítélte. A néhai *jános-halmi Nemes Marcell*-féle alapítvány *Szinyei Merse Pál tájképfestészeti díját Márffy Odón* nyerte, a *Zichy Mihály grafikai díjat Molnár C. Pál*. Február 2-án, Szinyei Merse Pál halálának tizenegyedik évfordulóján tartotta meg a Társaság a Magyar Tudományos Akadémia üléstermében a *Szinyei Merse Pál-émlékünnepet*. *Csók István* elnöki megnyitója után *Sidló Ferenc* főtitkár mutatta be a Társaság 1930. évi működését fűltató jelentését. *Rózsaffy Dezső dr.* pedig a kiadott díjakról szóló jelentését. Az emlékülneper olvasta föl *Szép Ernő* „Emlékezés Szinyei Merse Pálra” címmel a nagy számban megjelent közönséget mélyen megható, e fűzetünkben közölt, pompás írását.

Az ünnepi hetet február 9-én este a Hungária-szállóban rendezett Szinyei Merse-lakoma zárta be. A serlegbeszédet *Sidló Ferenc* mondta.

RÓZSAFFY DEZSÓ JELENTÉSE A DÍJAK ODAITÉLÉSÉRŐL:

Egy könyv jelent meg 1928-ban a magyar könyvpiacra „*Márffy Odón művészete*” címmel, a bevezetést hozzá *Pátzay Pál* írta.

A sors játékos szeszélye úgy akarta, hogy ez a két név ismét egymás mellé kerüljön a Szinyei Merse Pál-Társaság 1930. évi díjazottjairól szóló jelentésben.

A Szinyei-jutalmat *Pátzay Pál* szobrász, a Szinyei-tájképdíjat *Márffy Odón* festőművész nyerte el. Az egyik, sikert ígérő pályájának úgyszólván még az elején áll, míg a másik a legutóbbi kiállításokon bemutatott munkáival, főként rendkívül egyéni zamatú tájképeivel, művészetének delelőpontjához érkezett el.

A Márffy-könyvhöz írt néhány oldalas, tömöre fogott bevezetés arra mutat, hogy írója, a szobrász *Pátzay* fegyelmzett gondol-

kozású, logikus fő, aki szeret magának megfigyeléseiről, valódi avagy látszólagos ellenmondásokról lehetőleg szabatos, minden kértérmelűséget kizáró formában számot adni: megmagyarázni azt, ami sokaknak és sokszor megmagyarázhatatlan, a művész törekvéseinek, fölfogásának benső lényegét.

Úsztönös, impulzív egyénisége mellett ez a bíráló, jellemző, a tények logikáját megismeri akaró igyekzet jellemzi *Pátzayt*, aki még alig harmincöt éves, — 1896 szeptember 17-én született Kapuvárott, — tehát aránylag fiatalon éri a megtiszteltetés. A Képzőművészeti Főiskolán Radnai Bélánál tanult egy ideig, de már 1917-ben néhány szobrot állított ki a Kassák Lajos szerkesztette egykori „Ma” folyóirat helyiségeiben.

Nehéz, zárvaros esztendők következtek azután. Különösen nehéz idők a megindulás, forrongás, fejlődés állapotában levő fiatal tehetségeknek. *Pátzay Pál*, gondolkozó egyéniségéhez híven, már korán és behatóan kezdett foglalkozni a szobrászatnak *hildebrandi* értelemben veendő olyan nagyfotossági elméleti kérdéseivel és az ezekből leszűrt fölfogása csakhamar jelentkezik azokban a bronz kispasztikai alkotásokban és terracotta képmásszobrokban, amelyek a következő esztendőekben kerülnek ki mintázó keze alól, és amelyekben önálló szobrászi elképzeléseit igyekszik megvalósítani, összhangba hozni a természet után való közvetlen mintázással.

Az 1920-ban készült „*Fésülködő nő*” című kisbronz jellemző, összefoglaló példája ez irányú törekvéseinek. A nő alak lábaait szétterpesztve, erősen megvetve ül az alacsony fatörzsön, hosszú hajtincseit fölemelt jobbajával szorítva, fejét kissé előre hajtja, míg balkezevel a fésűt nyakszirtjéhez illeszti. A fésülködés mozdulatának, mint kifejező szobrászi gondolatnak a motívuma szől meg fejtől lefelé a törzsön, a lábcsárák izmain és vibrál a begörbített lábujjak hegyén. A művész nem sablonos természetátánzásra törekedett, egyes formákat elnagyol, másokat részletez, helyenként deformál, mindent alárendel a mozdulat kifejező dinamikájának. Fegyelmzett gondolkozása megóvja attól, hogy az ú. n. expressionizmus legtöbbszörre különködő, igen gyakran szobrászatiatlan túlzásaiba, értelmetlen szélsőségeibe essék. Szintheitikus fölfogású arcképszoobraim még fokozottabban megmutatkozik ez a higgadt leszűrtégre törekvés, legmonumentálisabban talán *Kállay Miklósnak* 1925-ben készült terracotta képmásán, továbbá az Új Magyar Képtárban levő, ugyanazon időben készült, *Női Képmás*on.

Pátzay Pál a Képzőművészek Új Társaságának megalakulása óta tagja, ennek időszaki kiállításain több ízben vett részt. Eddigi munkásságát *Genthon István* méltatta Társaságunk folyóiratának, a Magyar Művészetnek mult 1930. évi 6. számában.

A művész legutóbb két évet töltött a római Collégium Hungaricumban, újabb fejlődésének kétségkívül számottevő eredményeit az Ernst-Múzeum egyik legközelebbi kiállításának keretében készül bemutatni.¹

A Szinyei-jutalom odaítélésével Társaságunk a fiatal magyar szobrászgeneráció érdemei tagjának nyújtja az elismerés pálmáját következőzetesen kitartó, magas szempontoktól vezérelt, ernyedetlen munkásságának elismerésül.

Márffy Odón 1878 november 30-án született Budapesten. Művészeti tanulmányait elég későn kezdte el, 1903—1907-ig Fernand Cormon oldalán, a párizsi Ecole des Beaux-Arts-ban tanult. Nyaranta Bruges-ben és a Bretagne-ban dolgozott. Cézanne és Van Gogh voltak reá nagy hatással, akiket akkor kezdtek fölfedezni. 1907-ben Márffy hazajött és még ugyanezen évben rendezte első kollektív kiállítását, a szomorúorsú Gulácsy Lajossal együtt, a Kigyó-téri Uránia-műkereskedés helyiségeiben. Márffy 67 képet állított ki, olaj- és temperafestményeket, pasztelleket, párizsi, bruges-i és brétagne-i tartózkodásának emlékeit. „Mozgalmas lombok között megfüleltdt forró levegő, — írja Márkus László a katalógus előszavában, — elkábító kontrasztok az eleven zöld és a halott fehérség között, egy pillanat alatt kiválasztott színek, amelyek valaurbe helyezve egy lelkes emberfej képét öltik föl: semmi a dolgok tudott és objektív megismert formáiból, csupán ritmikus vonalak, amelyek átkigyóznak a kép fölületén, körülfutják a lüktető színek foltoit és belevesznek a sugarak mámoros boszorkánytáncába; semmi részlet, csupán a nagy összefoglalás percében szükségesnek látott vonalak, amelyek a mozgás lendületét viszik be a színek közé egyetlen villanással; semmi pasztikus felület, csupán színezések, amelyek önálló és külön való életet élnek.” Huszonhárom év telt el azóta, művészetének itt kifejtett alapelveihez Márffy Odón azóta is hű maradt. A kiállítást követő esztendőben, 1908-ban, megalakul Szinyei Merse Pál emléke alatt a „Miénk” művészeti egyesület, amelynek kiállításain Márffy is részt vett. Közben Olaszországban tett utazást és az ott látottak nagy hatással voltak reá. Hazajövet megpróbálkozik a dekoratív festés terén, a főváros megbízásából egy óbudai iskola falait nagyméretű kompozíciókkal díszíti.

1911-ben Kernstock Károly a Párizsból hazatért Czöbel Bélával megalakítja a „Nyolcak” társaságát, amelyhez Márffy is csatlakozik. A „Nyolcak” nagy föltnést keltek kiállításaiikkal. A fiatal magyar művészgenerációnak néhány tehetséges tagja tömörült ebben a Társaságban Kernstock vezérlete alatt, hogy nálunk is, miként a külföldön,

¹ E kiállítás február 14-én meg is nyílt — rendkívüli sikerrel.

fölvegye a küzdelmet az impresszionizmusnak mindinkább technikai ügyeskedéssé fajult, üres természetutánzásával szemben. Ezzel a „Fauvizmus” nálunk is bevonult a képzőművészetbe. Nem kell sajnálkozunk miatta, mert az új mozgalom sok valódi tehetséget revalált. Az újszerű törekvésekben természetesen sok volt a túlzás és szertelenség, ami a fiatalságnak velejárája, kiállításai ennél fogva hosszú időn át sok ellenmondást váltottak ki.

Csakhamar elkövetkeztek a háborús esztendők. Miként a művészek legtöbbje, úgy Márffy is a harctéren teljesített szolgálatot. Hosszú időre csönd állott be a művészet berkeiben.

Amikor a háború után a normális viszonyok kezdenek helyreállani, Márffy Odón nem várat magára: 1921-ben a Dorottya-utcai „Stúdió” helyiségeiben közel száz darabból álló gyűjteménnyel jelentkezik, amelyben pasztellek, olaj- és vízfestmények és rajzok váltakoztak. Közel tíz év termése — nagybórra tájképek — voltak itt egybegyűjtve. Elek Artúr hivatott tollából a katalógus előszavában ezeket olvashatjuk: „Ha képeit és képein át pályáját végigmérjük most, lehetetlen tiszteletet nem éreznünk hajthatatlan következetessége előtt, mellyel hű maradt magához, a magaválasztotta magányos úthoz, amelyet nem szegnek be gyümölcsfák, de a viharok szelei ostromolnak...” Majd tovább: „Ha egy-egy színforagatagos képét megnézzük, szinte szemmel követhetjük rajta a művész boldog izgalmat, mellyel a természet színességét, a hintán keringő alakoknak az árnyék és napfény gyors változásában fölcillanó időességét, az egész szénszédületet lázas kézzel megérezékíteni igyekeznek.”

Márffynak sikerült kiállításával fölkelteni a figyelmet, s amikor három év múlva megalakul a „Képzőművészek Új Társasága”, vagy röviden a „KUT”, Rippl Rónaival és Vaszary Jánosal együtt ő is helyet foglal a vezetőségben. A KUT kiállításain kisebb-nagyobb gyűjteményekkel vett részt.

Döntő sikert aratott most év tavaszán az Ernst-Múzeum egyik csoportkiállításán, amikor két teremre való képet, nagybórra olajfestményeket, állított ki. Még azok is, akik eddigelé alig tűrtöztették széptekintésüket a festés újszerű irányaiival szemben, kénytelenek voltak elismerni, hogy nem mindennapi tehetség, érdekes és nagyszabású művészegyniség nyilatkozott meg e kiállításon. A művész tárgyi, érdeklődési köre kibővült és ugyanakkor szemlélete lehiggadt, egyenletesebbé vált. A művészi élmény közvetlensége erőteljes színfoltokból fűrgén odavetett pompás csendéletein, halkszavú tájképein, figurális munkáin eredeti finomsággal érvényesült. A „Páras reggel”,² a „Nyitott ablak”

² Repr. a *Magyar Művészet* 1930. (VI. évf.) évi 2-ik számában a 100-ik oldalon.

MOLNÁR C. PÁL: ASSISI SZENT FERENC KIS VIRAGAI
Eredeti fametszet

című tájképei a szétáradó fény lehelletfinomságú megérezésével, valeur-szépségeivel, megdöbbentően biztos egyszerűségével az újabb magyar tájfestészetnek legszebb, legeredetibb darabjai közé tartoznak.

Amikor Társaságunk a művészt a Szinyei-tájképdíjjal tüntette ki, egyszersem általános munkássága iránt való elismerésének ebben a hangsúlyozott formában óhajtott kifejezést adni.

Márfy a tájképfestésben korántsem specializálta magát. Ez a rendkívül termékeny, szorgalmas művész az ilyen fölfogásra rögtön kész a cáfolattal. A Tamás-galériában mult év december havában rendezett újabb kiállításával ennek jelét is adta, amikor a circuszi életből vett jelenetekből mutatott be egy sorozatot. A már idézett tájképeivel együtt dús termésének talán ezek voltak eddigéig legkiérettebb, legnemesebb dokumentumai.

A *Zichy Mihály grafikai díjat* Molnár C. Pál nyerte, mindenekelőtt azokért fölöttébb sikerülteknek mondható fametszetű illusztrációkért, amelyekkel a veronai Mondadori

cégnél legutóbb megjelent „Fioretti” angol nyelvű kiadását díszítette. Molnár Contat Pál 1894-ben április 28-án született Battonyán, Csanád megyében. (Francia származású anyjának nevét, Contat, használta saját neve mellett a külföldön.) 1916-ban a Képzőművészeti Főiskolába iratkozott, ahol két évet töltött a rajztanári szakon. A forradalom után, 1918-ban, mint nevelő, egy családdal Svájcba utazott. Néhány hónap mulva függetlenítette magát, Montreux-ből Genf-be, majd Lausanne-ba költözött hosszabb tartózkodásra. Háromesztendei svájci időzése alatt két kollektív kiállítást rendez. Lausanne-ból útja Párizsba vezetett, ahol mint autodidakta tanult tovább. 1922-ben hazatérve, a Belvederében állít ki, majd a „KUT”-nak lesz tagja, az Est-lapoknak készít illusztrációkat, plakátversenyeken vesz részt és több első díjat nyer.

Ösztöne csakhamar igazi hivatása, a grafika felé irányítja. 1927-ben Keleti Arthur „Angyali üdvözlés”-ének fametszetű illusztrációihoz húsz rajtot, majd Kosztolányi Dezső „Alakok” című könyvéhez készít har-

MOLNÁR C. PÁL: ASSISI SZENT FERENC KIS VIRÁGAI. Eredeti fametszet. 1930.

minchat rajzot. 1928 óta a római magyar intézetben dolgozik. Ott tanult meg fába metszeni és ott készítette a technikához minden tekintetben alkalmazkodó nagyvonalú, leegyszerűsített kompozícióit és a hozzájuk való dúcokat, összesen ötven darabot, a főnnebb említett „Fioretti”-kiadásához. A megbízatást ehhez a munkához amerikai részről szűkebbkörű nemzetközi pályázat útján nyerte el, ami érdemét csak fokozza.

Már az „Angyali üdvözlés” illusztrálásánál a művésznek az volt a törekvése, hogy magát a költemény hangulatába lehetőleg beleélje, ott azonban még nagyon is észrevehető volt az illusztrációk kétlaki jellege: az illusztrátor és a metsző idegen kéz kettős munkája. A „Fioretti”-illusztrációknál éppen ellenkezőleg, tökéletes az egység. Erő és nagyvonalúság jellemzi a lapokat, a fehér és fekete foltok elosztása sikerült. Molnár, hogy az öröksépségű költői mű hangulatát lehető hűséggel adja vissza, a primitív olasz művészethez fordult inspirációért, de azért távolról sem archaizál és amit ad, a mai ember elképzelésének megfelel. Munkájának nagy erényét látjuk ebben.

Molnár C. Pál ezekkel a fametszetekkel grafikusaink legjobbjai közé emelkedett.

WALCH A SZÉKESFEHÉRVÁRI VÁROSHÁZA KÓFARAGÓJA. A székesfehérvári városháza szerény egyemeletes, provinciálisan bájos főhomlokzati összképének leghatásosabb tényezője a kaput övező, részben építészeti, részben szobrászati elemekből alkotott dekoráció. A széles ívvel záruló kapujáratot egy-egy oszlop fogja közre az emelet-

választó párkány vonaláig, amelyen felül az oszlopokon egy-egy allegoria-szobor áll, míg a bejárat városi címerrel megtöltött záróköve fölött áttört művü balusztrádós erkély dudorodik a háttérbe keretezett üvegajtó számára, amely emeleti kijáratnak kőből faragott supraportájtól voluták közé helyezett császári sas koronázza.¹ Ez az architektónikus elrendezett plasztikai dísz, mint a város címer, a Justitia s Prudentia alakja, meg az egyfejű császári sas az épület hivatalos jellegét, municipális voltát jelképezi s tartalmát Székesfehérvárnak I. Lipót királytól 1703 október 23-án adományozott kiváltságleveléjén levő, udvari festője által készített, város címer képe határozta meg.²

Ezt a tartalmilag ismeretlen, bécsi udvari festő miniatűrje által befolyásolt, plasztikát alakilag módosított kivitelű tervrajz alapján *Walch Tamás* kismartoni kőfaragó mester faragta a következő szerződés alapján:

„An Heünt zu Endt gesezten dato ist zwischen der Königl:n Freystatt Stullweissenburg an Einem, dan auch zwischen dem Herrn Thomas Walch Steinmez maister zu Eysenstatt andtn theills, weg der Steinmez u Bildhauer Arbeit zu dasig Rath Haus nach folgender Contract aufgerichtet, und beschlossen worden.

Erstlichen verspricht Er Hr Steinmezmaist Thomas Walch das Rath Haus thor (wie solches ein Riss vorgestellet wird, worbey auch die Statt Wappen und in der Höche der

¹ Képet lásd a *Magyar Művészet* 1930. (VI. évf.) 365. old.

² Képet lásd a *Magyar Művészet* 1930. (VI. évf.) 362. old.

MOLNÁR C. PÁL: ASSISI SZENT FERENC KIS VIRÁGAI. Eredeti fametszet.

Kayl'r Adler, wei in gleichen auf beedn Sauln die Statuen begriffen) mit aller Steinmez undt Bildthauer arbeits guet und zierlich zu verfertigen, und aufzurichten, nicht weniger auch

Andertens die Fenster thür, und gwölb Stainer mit quadrel sambt denen gesümbsern in guet- und zierlichen standt aus zu arbeitsen und diese in seinen perfecten Standt zu sezen. Worhingegen

Drittens verspricht die Königl:n Freystatt vor das Thor oberstandtener mass Vier Hunderdt Gulden sambt einen Duggatn bey Khauff, und vor die Thür und fenster auch gwölbstainer, wie oben gedacht, vor den schuch fünff Groschn, auch die gesümbser vor doppelt, und die Krimpe der gewölbstainer vor andthalb gerechnet ohne abgang getreulichst zu bezahlen, auch zu Hereinbringung der ausgehauten Stainer die Fuhren zu verschaffen.

Leztens sollen auch die hereinligende Stainer ohne unterschied und aus nahmb, welche Er Hr Steinmezmaister zu diser obbenandten arbeits vor Tauglich befindet, zu verarbeitsen erlaubt, und neuerwöhret sein: zu dessen bekräftigung und sicherheit beed: Contrahierender Theillen seind dieses Contracts zwey gleichlautende Eymplaria aufgerüchet, und mit beeder fertigung iden theill eines zuegestellt worden. Actum Stellweissenburg den 3-ten Julij 1717. (P. H.) N: Richter und Rath alda (P. H.) *Thomas Walch* Steinmez Maister In Eyszen Statt." (s. k.)³

³ Steinmez Maisters Contract. Acta Politica et Juridica. 1717. 19. szám a székesfehérvári városi levéltárban.

E szerződés idején, vagyis 1717 júliusában Walch Kismartonban tevékenykedett és így minden valószínűség szerint ismernie kellett a soproni, hasonlóan egyemeletes, városházának főhomlokzati sarkán-szélén alkotott kapuzatát, amelynek ívelt záródású kapubejárata fölött szintén balusztrádos erkély emelkedett, míg kétoldalát egy-egy oszlop övezte, tetején az Igazság és az Előrelátás allegoriás szobrával. Eltekintvén a soproni s a székesfehérvári városházi kapuzatok rokon kialakításáról, összehasonlítva a soproni Janus-fejű Előrelátás- és a székesfehérvári Prudentia-szobor alaki kompozícióját, rokonvonások, feltűnő egyezések, sőt azonos elemek mutatkoznak úgy a ruházat redőmotívumaiban, mint pedig a bal-láb és a balkéz azonos tartásában. Ezért, ha igaz, hogy e szobrok a soproni városházán már annak 1712—1713. évi restaurálásakor a helyükön állottak,⁴ úgy bizonyos az is, hogy Walch ezeknek alaki hatása alatt eltérve a Lipót-féle diploma miniatűr ábrázolási módjától, faragta a székesfehérvári szobrokat, amelyek közül ma a *Justitia* karjaitól megfosztva méreg és pallos híjjával áll csonkán, míg a *Prudentia* jobbábjában a ravaszsgát jelképező kígyógombolyagot emeli maga elé s baljában nem a kiváltságlevél miniatűrjén alkalmazott tükört tartja, hanem azzal a soproni Előrelátás-szobornak mintájára ruházata fodrait fogja.

Walch Tamás azonban nemcsak a kapuzatot faragta, de a szerződés szerint a székesfehérvári városháza minden kőfaragási munkáját is vállalta, így az ablakkereteket is,

⁴ V. ö. *Magyar Művészet* 1928. 536. old. és *repr. Magyar Művészet* 1928. (IV. évf.) 466. old.

MOLNÁR C. PAL: ASSISI SZENT FERENC KIS VIRAGAI. Eredeti fametszet.

amely körülményből — eddig elő nem került zárszámadási nyugták hiányában — viszont megtudhatjuk, hogy mikor készülhetett el Walch Székesfehérvárott vállalt munkájával. A városi tanács ugyanis 1718 január 18-án szerződést kötött Dechet Mihály lakatosmesterrel a városi ablakok lakatosmunkálataira,⁵ amiből következik, hogy ez időpontban már az ablakkeretek készen voltak. De nem lehetetlen, hogy Walch csak 1718 júliusára lett készen a városi háza minden kőfaragási munkájával, amely hónap elsején a városi tanács meg nem nevezett kőfaragólegénnyel szerződött a városi házi kályhák talapzatának és oromzatának a megfaragására.⁶ Nem valószínű, hogy a névleg nem ismert kőfaragólegény *Glaser János György* lapicidának a segédje lett volna, mert Glaser, aki Würzburgban született 1666 körül, majd Budán próbált szerencsét és 1700 táján telepedett meg Székesfehérvárott, 1716 decem-

berében már meghalt;⁷ viszont a svájci Zierchből származó *Trieb Henrik* lapicida vagy segédje sem csinálhatta a kályhák munkáját, mert Trieb ezidétt még Keresztesen dolgozott és csak 1718 után lőn Székesfehérvár lakosa.⁸ Más előttünk ismert lapicida vagy éppen szobrász nem tartózkodott ez időben Székesfehérvárott, azért kellett a városi háza munkálataira más városban, Kismartonban dolgozó Walchhal szerződést kötnie a városi magisztrátusnak. Így valószínű, hogy Walch legénye, befejeződven a városi háza egyéb kőfaragó munkája, készítette a kályhák talapzatát és párkányzatát.

A felsorolt adatok világossága mellett azonban bizonyos, hogy a városi háza nyugati oromfalára festett és arról félig leállott évszámmon alapuló *az irodalmi köztudatba is bevitt vélemény, amely szerint a székesfehérvári városi háza 1730-ban épült volna, teljese*

⁵ *Matricula Civium Budensium* a budapesti székesfővárosi levéltárban. — *Liber Defunctorum* a székesfehérvári belvárosi plébánián.

⁶ *Acta Politica et Juridica* 1718. 58. szám a székesfehérvári városi levéltárban.

⁸ *Prothocollum Senatus...* Albaregalensis a székesfehérvári városi levéltárban.

⁷ *Prothoc. Senat. ... Albaregalensis*, ugyanott.

tarthatatlan. A városháza épülete, amely 1712 körül jutott vétel útján a Caraffa-tulajdonból a város birtokába, a vétel nyomán esbetett új céljának megfelelő átalakításokon; majd ezek befejeztével Walch Tamás kőfaragó kézsége teremtette meg annak mai külső arculatát, amely az idő viszonyosságai ellenére is elég épségben maradt meg korunkra.

Walch Tamás munkáját később is igénybe vette Székesfehérvár magisztrátusa, így a pestisjárvány megszüntetéséért fogadalomból emelt Szent Sebestyén-kápolna kőfaragó munkálatainál a tanácsülési jegyzőkönyv 1741 március 23-áról származó följegyzése szerint: „Ist mit dem Steinmetz meister von Palotta Thomas Walch nachstehender Contract beschlossen, und vor Verfertigung zu der Neu erbauenden Sti Sebastiani Capellen 4 unaugearbeithen Statuen Steineri 3 Postamenten, 16 Schaftgesämber, 20 Capitälern, 9 Sohlbänckh, die Kirchen Porthen sambt der Stadt Wapen vermög vorgezeigten Abriss Pr: 220. R und darzu 1 Duggaten Leuthkauff von Herrn Stadt Richter Johann Franz Chorherr zu bezahlen versprochen worden, mit Bediengnuss, dass Er Steinmetz meister nebst denen von der Stadt nacher Palotta abschückenden Wägen entweder selbst, oder von seinen Leuthen jemand bey der Lieferung (so auf einmahl geschehen wird) gegenwärtig seyn, und die Stadt schadlos zuhalten verbunden seyn solle.

Dann auch mit dem Burgerlichen Bildhauer allhier Christian Hessen wegen Verfertigung obiger vier Statuen nemblichen S: S: Sebastiani, Rochi, Francisci Xaverij, und S: Rosaliae accordiret, und vor jede Statuen 11 R zusammen 44 R versprochen worden.“

A váron, illetőleg a városon kívül fölépített Szent Sebestyén-kápolnát 1742 január 20-án szentelték föl és így ez időpontra készen kellett legyen annak kőből faragott dísz meg négy szobra, amelyeket ezúttal nem az akkor Palotán dolgozó Walch, de a Székesfehérvárott működő Hess-Hessen Christian (1702?—1750) szobrász faragta, aki még ugyanezen évben készítette el a Szent Sebestyén-kápolna főoltárát is a budai származású Mihics Antal asztalosmester munkájának igénybevételével.⁹ E kápolna helyén ma a múlt század elején épült templom áll és így Walch meg Hess ezen munkáinak feltárása s agnoszkálása még további kutatás tárgyát nyújtja.

Walch Tamás hosszabb ideig tartózkodhatott Palotán Székesfehérvár szolgálatában, mert még 1743 június 25-én Hatzinger Pál (1686?—1756) székesfehérvári kőművesmesterrel közösen emelt panaszt a kőműveslegények ellen a székesfehérvári magisztrátusnál.¹⁰ Schoen Arnold.

⁹ Prothoc. Seemat. ... Alhazregalis. 1742. szept. 22. a székesfehérvári városi levéltárban.

¹⁰ Protocolum Judle 1743. jún. 25. a székesfehérvári városi levéltárban.

A MŰVÉSZETEK TÖRTÉNETE. (A legfontosabb emlékek és mesterek ismertetése.) Irta: Lyka Károly. (Két kötetben. Budapest, Singer és Wolfner kiadása, 1931.)

A művészet történetének, annak jelenségeinek rövid összefoglalása sokszor megpróbált nehéz feladat. Annál nehezebb, mert óriási időtartamnak roppant sok irányú és természetű jelenségét kell benne mintegy egy-neművé tenni. A feladatnak főnehézsége éppen az egyszerűre összefogó szemszög megtalálása. A legegyszerűbb — az önmagától kínálkozó módszer — a koroknak, bennük az irányoknak és egyéneknek az időrend adta egymásutánban való tárgyalása. Így is bonyolult feladat az egyidejűleg alakuló különböző jelenségek egységbe zárása. Eppen Lyka Károly volt az, ki évekkel ezelőtt teljesen eredeti felfogással, egyetlen szemszögből nézve (az anyag, mint a művészet válfajainak meghatározója és a stílusok kialakító tényezője) igyekezett rendbe fogni a művészet történetének szétágazó törekvéseit és eredményeit.

A feladat, amelyet ezúttal maga elé tűzött, nem kevésbé nehéz volt. A művészet történetét oly módon adni elő, hogy rengeteg eseménye össze ne kuszálódjék az olvasó agyában, semmivel sem könnyebb munka, mint köteteket megtöltő részletezéssel tárgyalni minden jelenségét. A szerkesztésnek művészi képessége a feltétele amannak. A tárgynak teljes ismerete mellett nélkülözhetetlen, hogy a szerző mérlegelni tudja anyagát és helyes ítélettel állapítsa meg, mi a lényeges benne és mi az, ami mellett szólanul elhaladhat. Az oekonomiának e művészetéhez azután az előadásnak művészi képessége is szükséges, hogy lajstrom ne váljék a munkából, vagyis elolvashatatlan unalom. Azt, hogy a művészet történetének ilyen szűkre szabott összefoglalására szükség van, talán fölösleges is bizonyítani. Szükségük van rá elsősorban a tájékozatlanoknak és a kezdőknek, akik nem tudhatják, honnan és merreől vágjanak a művésztörténelem irdatlan erdejének.

Lyka Károly, azzal a biztossággal, melyet csak az anyagnak fölényes ismerete ad meg, határolta körül feladatát. Összefüggő fejlődéstörténetét írta meg a művészet minden válfajának és minden stílusorszakának, de a demonstrálás művelete közben a legfontosabb emlékek és mesterek ismertetésére szorítkozik. A művészeti kutatás problémáira rá sem mutat útközben, mert vezetni kívánja olvasóját, nem megállítani olyan kérdések előtt, melyek nagyrészt megoldhatatlanok. A tulajdonképeni mondanivaló ilyen szigorú elszigetelésének köszönhető, hogy könyve az anyag temérdekűségének ellenére sem hat zsúfoltnak.

Ha részeit szerint vizsgáljuk könyvét, akkor föltűnik, hogy Lyka ezúttal a különböző koroknak főként az építészetével foglalkozott behatóan. Helyenként talán részletezőbben is,

mint ahogy az egész könyv szerkezete megkívánta volna, s mint amennyire az aránylag elvont fejtegetés kevésbé tájékozott és gyakorlott képzelettel követhető. S mégis épp ennek a szárazabb anyagnak tárgyalása közben mutatja meg képességeit Lykában az író-művész. Ki tud még irodalmunkban olyan folyamatosan — csaknem az elbeszélő könyvnyesdésével és tempójában — elvont művészeti kérdésekről írni? A tanító és az író-művész kettős lényé ideálisan egyensúlyozza egymást Lyka könyvében. Fejtegetésének olvasása nemcsak tanulságos, de élvezetes is, annyira foglalkoztatni tudja az olvasó figyelmét.

Babilónia és Asszíria művészetének ismeretével kezdődik Lyka könyve, s napjaink művészetével végződik. A jelent a multtal egy rendszembe szerkeszteni mindig kényes és kockázatos feladat. Amaz már kihűlt história, emez még forró és ki nem alakult anyag. Lyka, ki ezúttal csak történetet kívánt írni, a legújabb korhoz érve, beéri azzal, hogy rámutat a főbb problémákra és hogy röviden jellemzi a különböző irányokat. Aki ennél többre vállalkozik, az akarva, nem akarva polemikát indít meg, vagy folytat, s a polemika nagyon más, mint a történetírás.

Érdekes újítása Lyka művészettörténetének, hogy külön kötetben helyezte el a szövegi részt és külön kötetben a képeket. Az utóbbi ilyenformán valóságos külön képes album, amelyet kiválóan hasznos pedagógiai eszközzé tett szerzője azzal, hogy minden képhez tömör magyarúl szöveget írt. Az olvasástól hűzódózó érdeklődő számára is hasznos ismerettrá vált ezzel a könyv. S itt külön elismerést illet meg a kiadót a képanyag bőségéért. Az utóbbi évek hasonló kiadványai ebben a tekintetben nem kényeztették el a magyar olvasót. De ha a művészettel való foglalkozásnak egyetlen módja a szemlélet, akkor világos, hogy a művészettel foglalkozó könyveknek képanyaggal bőven felszerelteknek kell lenniök, hogy céljuknak megfelelhessenek. Kevésbé dicsérhetjük meg a képes kötet kiállításáért a nyomdát. A képek nagy részének elmosódott kiviteléért ugyanis a nyomda felelős. (e. a.)

A BUDAI SZT. ANNA-TEMPLOM. Irta *Schoen Arnold*. (Budapest, 1930. 253. l., 69 képpel.) — *A budapesti központi városháza*. Irta *Schoen Arnold*. (Budapest, 1930. 176 l., 47 képpel.) — *Schoen Arnold*, akinek eddig is sok becses művészettörténeti dolgozatot köszönünk, most egyszerre két művel jelent meg, mind a kettő a „Budapest Székesfőváros várostörténeti monográfiái” sorozatban, a *Székesfőváros kiadásában*. S mind a két munka az új adatok és új megvilágítások akkora tömegét tartalmazza, hogy túlzás nélkül mondhatjuk alapvető munkáknak, amelyek megírását bonyolult és fáradságos

levéltári kutatások előzték meg. Mind a két emlékmű a kései barokk szülötte, s mind a kettő, mai állapotában is, feltűnő jegyet ír Pest-Buda városképebe. Helyes gondolat volt tehát e korbeli monumentális művekben oly szegény fővárosunknak e két fontos emléket monografikus feldolgozni, annál is inkább, mert az eddigi irodalom valóságilag hemzseg a rájuk vonatkozó téves adatoktól, amelyek kigyomlálását tapintatosn bár, de igen alaposan végezte a szerző. E nem kellemes művelat közben új mesterek, új adatok oly gazdag sora merült fel, hogy ezek felszaporodása, s az új adatok bizonyítása előre meghatározta a két testvérmű oly beosztását, hogy a tulajdonképpeni történethez külön részként csatlakozik a szereplő mesterek lexikális formába szedett életrajza és munkásságának áttekintése, ezt viszont okirattár követi, amelyből új állításaira ad bizonyítékokat a szerző. Ez a szerves tagolás nagy előnyére válik mind a két könyvnek.

Schoen mindkét könyve a magyar művészettörténetnek legsajátságosabb korába visszaminnet. Ez az a kor, amelyben a Magyarországon született művészek java külföldön keresi kenyerét, az ideháza folyó művészi munkát pedig messze túlnyomórészt behívott idegenekkel, részben külföldről készen hozott tervek alapján is végeztetik a kor mecénásai. Sokatmondó adat például az, hogy a mai központi városháza (azelőtt Invalidusház, majd Károly-kaszárnya) és a budai Szt. Anna-templom létesítése körül serénykedő 47 mester közül csak 10-ről mutatható ki, hogy idevaló. S természetesen nem a legfontosabb munkák azok, amelyek nekik jutottak.

De bár mind a két épület külföldi terv alapján készült, bár festett, faragott dísznek túlnyomó része idegen mesterek műve, mégis a legközvetlenebbül érdekelnek minket, abból az egyszerű okból, hogy Pest és Buda városképebe tartoznak.

Schoen alapvető kutatásai és új adatai az osztrák művészettörténet kutatóit is érdekelné fogják, hiszen az ő mestereikről is van itt szó, sőt például a Maulbertschre vonatkozó kérdések tisztázását hálával fogják fogadni az osztrákok, akik Maulbertschet — joggal — elsőrangú festőnek tekintik. De *Schoen* adattömegei kiterjednek Pest-Budán túl Magyarországra sok más városára, nevezetesen egyebek közt Székesfehérvárra is és kritikai megvilágítást tisztáztak ott is nem egy függő kérdést.

Ha eddig inkább a napfényre hozott számos új adataira figyelmeztettük az olvasót, ez nem jelenti azt, mintha mellékesebb munkának tekintenők az építéstörténeten túl e műemlékek stilisztikai elemzését, sajtáságaik megvilágítását. Számos reprodukció kapcsán deríti ki a közreműködő építészek, szobrászok, festők művészi szándékát, az érzületet, amelyből műveik megszülettek, az előadást,

amellyel eszméiknek alakot adtak. A jelesebb mesterek munkáit palástolatlan lelkesedéssel ünnepli, szeretettel és megértéssel időzik a kisebb tehetségek bemutatásánál is. Szinte azt érezzük, hogy egyetlen ama kor, ama viszonyok légkörében él, ez az érzés kileng sorából s közelebb viszi az olvasót e régi épületek régi mestereihez.

Alapvető, fontos, értékes munkát végzett. Nagy érdeklődéssel várjuk folytatását. (L.)

CSONGOR ÉS TÜNDE; megjelent születése 100 esztendő évfordulója alkalmából a Könyvbarátok Szövetségének kiadásában 1930. A rajzokat készítette *Kádár Lívia*. Készült a Kir. Egyetemi Nyomdában.

Vörösmarty Mihály 100 esztendővel ezelőtt adta ki hervadhatatlan szépségű mesekölteményét s a centenális jubileumra a Könyvbarátok Szövetsége új köntösben jelentette meg e legszebb magyar mesejátékot. Kádár Lívia asszonyi lelkének mesealódoma készségével öt illusztrációt és két keretrajzot készített a könyv számára. Ezek a rajzok a mese valóságos szépségének minden illúzióját megcsillogtatják a szemlélőben. Milliónyi finom pontból és vonalból pontilista technikával készültek. A részletek naívan kedves halmozása, amely egyforma üdeséggel számolja meg a lomb sok száz levelét, a mező fűszálait, parányi virágait; a hős és hősnő figuráin mindent, ami kedvesen elmondható, egyszerűen, a gyermek látásának bohókás vidámságával készültek s kicsendül belőlük a képpé formált mesék tiszta szépsége.

Tizenhat évvel ezelőtt készítette el Kádár Lívia Vörösmarty Csongor és Tündénének illusztrációit, amikor a gyermeklélek mesealódoma naív életérzése még a legfrissebben élt a lelkében.

Nagyon szerencsésen választotta ki a Könyvbarátok Szövetsége a Csongor és Tünde centenáriuma-ra e finomlelkű művészasszony képeit. Dícséret illeti a nyomdát e könyv kiállításáért.

Dr. Décsai Géza.

VÁC MŰEMLÉKEI ÉS MŰVESZEI.

Irta Trágor Ignác. Képekkel. (Vác, 1930, kiadja a Váci Múzeum-Egyesület. 156 l.) — Nyolc és fél évszázadra terjed az az idő, amelyben Vác a magyar művészet történetében szerepel. Egykor fényes nagy építkezései s az azokkal kapcsolatos festett, faragott művek közül igen soknak ma már csak emléke van meg, hol okiratokban, hol tőrédékekben, hol metszetekben, ezek java részét a váci múzeum egyesíti, amelynek fejlődését, hangsúlyoztatásával és szenvedéllyel éppen e kötetnek szerzője mozdította elő, akinek ezen a téren kifejtett buzgalma valóban mintaképpül szolgálhatna sok más város számára. Számos, Vác multjára vonatkozó könyve után most ebbe a kötetbe gyűjtötte össze

mindazokat az adatokat, amelyeket Vác művészeti multjáról a régebbi és újabb irodalom, leginkább azonban a saját maga kutatómunkája kiderített. A művészet két virágkora Vácott két püspök nevéhez fűződik, az egyik Báthori Miklós, akinek idejében a város „egyik legjelentősebb pontja volt a magyar renaissance-művészetnek”, a másik Migazzi püspök. Ezek az idők a monumentális alkotások kora. Utánuk az építészeti és szobrászati vezető szerepét a festészet veszi át. Váci születésű volt az a Vogl Gergely, aki a XVIII. századbeli Pesten is szerepelt. A XIX. században Vác benszülőlt művészei leginkább arckép-, genre- és tájképfestők, kívülül átmenetileg ott működött a jelesebbek közül Mészöly s jóval később Fényes, viszont Lotz Károly gyermekkora ehhez a városhoz fűződik. A sok ott dolgozó festő munkálkodásának érdekes, tarka képét nagy sor életrajzban mutatja be a szerző: intim benyomások az utolsó évszázad szerényen elvonult piktoréletéről, sokszor furcsa romantikától áttűzdelve. Különleges, másutt nem található piktoralakok bizonyos szelíd regényességgel teszik változatossá a csendes Vác kedélyes életét. Ezekbe az egészen helyi zamató jelenségekbe bőszögesen ad betekintést a szerző könyve s azt hisszük, hogy valóban felkutatott és összegyűjtött ebben a kötetben mindent, ami Vác művészeti multjáról és jelenéről elmondható. (lk.)

A RÉZKARC ÉVKÖNYVEI. Londonban, a Halton and Truscott Smith cég kiadásában már hetedik esztendeje jelenik meg évről-évre egy-egy testes kötet („The Fine Prints of the Year”), mely a megfelelő esztendő rézkartermésének válogatott lapjait gyűjti egybe. Valóságos képes évkönyvek ezek a kötetek, megannyi annalese a mai világ rézkarkultúrájának. A kötetek szerkesztője az öreg Malcolm C. Salaman, ki hosszú életének folyamán mindenkitől elismert specialistájává fejlődött a rézkarc művészetének. Hogy anyagát milyen módon gyűjti egybe és milyen szempontok szerint válogatja ki, nem tudjuk. Abból a nagy szerepből, melyet kötetében az ő- és újvilág rézkarc-kiadóinak juttat — minden lapnak megnevezte a kiadóját, azonfelül címetől külön lajstromba szerkeszti nevüket, — arra következtethetünk, hogy a válogatás munkáját a kiadók anyagán végzi el. Ez lehet a magyarázata annak, hogy a „Fine Prints of the Year” hét köteté közül eddig csak kettőben szerepel magyar művész neve. De alkalmasint ez az egyik magyarázata annak is, hogy az egész európai kontinens rézkarcos-művészetével olyan mostohán bánanak C. M. Salaman évkönyvei. Elég ha egyszerűen rámutatunk arra, hogy 1928-i évkönyvének (a sorozat hatodik kötetének) száz rézkarc között mindössze nyolc olyan európai művész munkája szerepel, aki nem

angol, az 1929-ben pedig (a sorozat hetedik kötetében) meg éppen csak hét. A többi kilencvenhárom mind angol (délfrikai, vagy ausztráliai) és amerikai.

Mr. Salaman válogatásának ebből a statisztikai eredményéből az következnék, hogy a rézkarc területén az angolszász nemzetek ma messze maguk mögött hagyják az európai szárazföld grafikusait. De igaz-e ez? Ha végiglapozunk a két kötetnek kétszáz rézkarcpreprodukcióján, inkább arra a tapasztalatra jutunk, hogy az ó- és újvilág angolszász grafikájának *mai napság* nincsenek kimagasló egyéniségei. Hiszen igaz, él még és java erejében van a háborúelőtti angolszász grafikának három nagysága: Brangwyn, Cameron, Muirhead Bone, de az az egy-egy lap, amely Brangwyn-t a hatodik és Cameront a hetedik kötetben képviseli (nem is éppen java munkájukkal), nem tolhatja el a súlyegyent olyan mértékben az angolszász népek javára. Elfogultságnak ez akkora lenne, hogy inkább más magyarizatát keressük Mr. Salaman egyoldalúságának. Egyszerűen az angol nyelvű nemzetek rézkarcművészetét akarja bemutatni évkönyveiben. Ennek így meg is lenne az értelme, de akkor minek az elven néhány kivétel kedvéért rést nyitni? A kötetek így megtévesztően hatnak, mert azt a hitet kelthetik, hogy az európai szárazföld rézkarcos művészetére úgy viszonylik az angolszász népekéhez, mint ahogy azt az összeválogatott lapok számaránya mutatja a „Fine Prints of the Year” kötetekben.

A mi számunkra természetesen külön érdekesség Magyarország szereplése az európaiak részére szűkre mért helyen. Mind a két kötetben *Komjáti Gyula* képviseli művészetünket, s hozzátehetjük, méltó módon egy-egy szeg lappal. A hatodik kötet a művész „Imádkozó katona” (Prayer) című karcát közli, a hetedik pedig „A csavargó reggele” (Morning) címűt. *Komjáti* a szereplésnek ezt a tisztességét bizonyára a maga kvalitásaival is megérdemelte (lapjai az egész kötet legkiválóbb munkái közé tartoznak), de valószínűleg mégis csak annak köszöni, hogy angol kiadója van.

Más módon gyűjtötte össze „Etchings of Today” (A ma rézkarcai) című kötetének anyagát *W. Gaunt*. A londoni „The Studio” a kiadója ennek a könyvnek, amely valóban tükre kíván lenni a világ egy esztendői rézkarctermésének. A kötet szerkesztője ezt a helyes szándékot megterítette azzal a még helyesebbel, hogy (mint előszavában mondja) ne csupán a megállapodott hírnevű művészek munkáiból adjon mutatót, hanem a fiatalokéból is. Az osztályban természetesen így is Anglia járt legjobban, mert a százhusz lap közül negyvenkilenc az ő grafikusainak műve, de egészében a kötet mégis jóval átfogóbb Salaman évkönyveinél és lényegesebben többet mutat meg nála korunk rézkarcos művészetéből. Hogy a statisztikával kezdjük,

Anglia után Franciaország grafikája van legbőségesebben képviselve: húsz lappal. Az Amerikai Egyesült-Államoknak nyolc lap jutott, Ausztriának hét, Németországnak nyolc, Olaszországnak négy, Lengyelországnak öt, Csehsországnak hat, Jugoszláviának három, Hollandiának három, Svédországnak, Magyarországnak kettő és Oroszországnak három. Látnivaló, a számarány meglehetősen önkényes. S ha az egyes lapok minőségét nézzük, azt az elbánást, amelyben a magyar grafika részeseült, fölülte igazságtalannak kell minősítenünk. Művészeinket a kötetben mindössze *Komjáti Gyulának* és *Zádor Istvánnak* egy-egy lapja képviseli. Kitünő munka mind a kettő, de megközelítő fogalmat sem adnak együttvéve a mai magyar rézkarc művészetnek gazdagságáról és nagy érdekességéről. Hogy ezt az utóbbi tulajdonságot valami nagyon keverte volna válogatás közben a szerkesztő, azt a többi nemzet lapjairól sem állapíthatjuk meg. *Mr. Gaunt* fölöttébb óvatossággal és ítélettel kerésgélt az eléje tárt óriási anyagban, s egyáltalában nem idegenkedett banális, sőt technikailag is fogyatékos lapok közlésétől. Leginkább a kötet angol részére nézve áll ez. S nyugodt lélekkel mondhatjuk, hogy olyan lapok, mint *Molly Campbell-é* (Egy gyilkossági pör), vagy *James H. Dowd-é* (A hullámtörő gáton), hogy csak ezt a kettőt említsük, egyáltalán nem tekinthetők a mai angol rézkarc képviselőinek. Az angolszászokénál jóval érdekesebbek az európai nemzeteket képviselő rézkarcok. A gazdag francia csoport ugyan egyenetlen, mert aránytalanul váltakozik benne a gyenge és jelentetelen az érdekessel és megkapóval, de *Georges Gobo*, az öreg *Besnard* és *Maillol*, a modernnek között pedig *Henry Farge*, *Marie Laurencin* és mások egy-egy lapja helyes fogalmat ad a mai francia rézkarcról. Miként a fametszetben, a rézkarcban is érdekes mondanivalójuk van (amelyet eredeti módon tudnak elmondani is) a lengyeleknek. Az olaszok között a fantasztikus képzeletjárású *Benvenuto Disertori* és a nála robusztusabb *Celeste Celestini* megragadó két művész. Igen érdekes művész a dészláv *Marijan Trepse* is. Bármekkora is a fogyatékosága a kötetnek, az ilyen antológiák mégis hasznosak és ezért kívánatosak.

(e. a.)

APOLLO. Az angolnyelvű művészeti folyóiratok közül tartalmának gazdagságával és remek kiállításával első helyen áll az Apollo, melynek utolsó, VI-ik évfolyama fekszik előttünk. Erre az időre esett az európai művészeti élet kiemelkedő nagyságú és fontosságú ünnepe, a Burlington Houseban rendezett olasz művészeti kiállítás, amelynek anyagával az Apollo igen behatóan foglalkozott. E kiállítás céljaira, értékeire, eredményeire e helyütt kitérni nem célunk, különben is többszörös megbeszélések tették közismertté kül-

földön és idehaza is.¹ Annál erősebben hangsúlyozzuk az „Apollo” érdemeit, amely fölismerte ennek a nagyszerű anyagnak a fontosságát, több oldalról és gazdag képanyaggal mutatva azt be olvasóinak. Miután bő illusztrációk kíséretében felvonultatja a kiállítás legfontosabb darabjait, rátér azokra a magánkézen levő művészeti alkotásokra, amelyek egybegyűjtése és bemutatása a kiállítás rendezőségének legfőbb érdemei közé tartozik. Így Wittgens az olasz magángyűjteményekből vett képekkel foglalkozik, míg Borrenius az angol és amerikai magángyűjtemények gyöngyszemeit vonultatja fel az olvasó előtt. Aki tudja, minő féltett és hozzáférhetetlen kincsek ezek, az értékelheti e bemutatás tudományos foutsóságát is. Az „Apollo” cikkei révén nemcsak a nagyközönség szerez tudomást róluk, hanem a kiváló illusztrációk által behatóbb szakkutatásnak is eszközeivé válnak, főleg, amíg az ígért nagy katalógus hiányzik. A XIX. század olasz művészetével Maraini foglalkozik, míg a kiállítás nagyértékű rajz- és szobrászati anyagából Gibson és Brinton nyújtanak gazdag izelítőt. Ha az első félv tartama alatt a régi olasz művészet foglalja is el a legtöbb helyet, a továbbiakban sor kerül a többi ismert rovat folytatására is. Különös figyelemmel kísérik úgy a legfontosabb külföldi kiállításokat, mint az értékes kisebb-nagyobb gyűjteményeket. Így beszámolót ad a velencei Settecento, a bécsi flamand és az Albertina-beli francia grafikai, a schönbrunni Mária Terézia és a porosz királyi várkastélyok művészeti anyagának berlini kiállításáról, a Figdor-aukciókról, a legnagyobb angol és amerikai műkereskedők kiállításairól és új szerzeményeiről. Igen behatóan folytatja a bel- és külföldi magángyűjtemények már régebben megkezdett ismertetését, amelyek közül ezúttal főleg a római Villa Albani és P. Barberini, továbbá a spanyol Alba hercegnék főleg olasz és spanyol mesterekben gazdag gyűjteménye, nagyszerű anyaga emelkedik ki. Az újabb keletkezésű magángyűjteményeket is felvonultatja olvasói előtt. Mayer, a müncheni Pinakothek-ben kiállított híres rohonci Bornemisza—Thyssen-gyűjteményt mutatja be, melynek rendkívül gazdag anyagát, sajnos, már a német gyűjtemények közé sorozzák. Poghayen-Neuwall W. Ofenheim osztrák gyűjtő nagyon jelentős gyűjteményével foglalkozik, melynek anyagából magyar szempontból kiemeljük Borsos női arcképét. Az angol középkori kiállítás anyagából Wardrop a korai illuminált kéziratok, Thorpe a középkori keramika legfontosabb darabjait mutatják be. A jelenlegi londoni perzsa kiállítás bevezetéseként Ackermann Perzsa kertjeiről, Ross a korai perzsa festészetéről, Pope a perzsa üvegművészetéről, Tattersall szőnyegekről és textiliákról értekeznek és e ritka becsű anyagot kitűnő és

jórészt színes reprodukciókon mutatják be. A multnak erős térfoglalása mellett a modern művészetnek is jut hely, nemcsak összefoglaló beszámoló, hanem önálló tanulmányok alakjában is. E szempontból különösen gazdag a Kineton Parkes-től szerkesztett szobrászati rovat. Bő és jó bibliográfia, — melyben örömmel találunk magyar munkákat is, így többek közt Hoffmann Edith: Régi magyar bibliofílek e kötetének méltató ismertetését, — és személyi rovatok teszik teljessé az igazán dús-gazdag anyagot.

Zádor Anna.

KIÁLLÍTÁSOK:

1931. évi január hó 1-én nyílt meg Soós Elemérné, báró Korányi Anna festőművész gyűjteményes kiállítása a Nemzeti Szalóban;

ugyanezen hó 3-án Márffy Odön festőművész gyűjteményes kiállítása a Tamás-galériában;

11-én a Szinyei-Merse Pál Társaság III. kiállítása az Ernst-múzeumban;

18-án a Nemzeti Szalónnak Bokros Vilmos, Békly Béla, Halvax Gyula, László László festőművészek, valamint Páris Ila festőművész és Illyefalvi Lőte Éva szobrászművész műveiből álló LXIX. csoportkiállítása;

21-én a „Fészek”-ben Gedő Lipót festőművész kiállítása;

24-én Czöbel Béla festményeinek és Mokry-Mészáros Dezső szobrainak gyűjteményes kiállítása a Tamás-galériában;

30-án Ringer Erzsébet festőművész rajzokból álló kiállítása a londoni „Twenty One Gallery” szalónjaiban;

február hó 1-én az *Új Művészek Egyesületének III. kiállítása a Nemzeti Szalóban*;

ugyanezen hó 6-án Kmetty János festőművész és Csorba Géza szobrászművész kiállítása a Tamás-galériában.

Értelemzavaró sajtóhibák csúsztak multévi utolsó, kettős füzetünkbe. A 634. oldalon, a második hasáb alulról számított 11. sorában festő szerint helyett: szerző szerint olvasandó. A 635. oldalon pedig ugyancsak a második hasáb alulról számított 10. sorában társuk helyett társá-, a 8. sorban másolók, kik férfiak, helyett: másolók, kik férfiak, nők, olvasandó.

Felolós szerkesztő: Dr. Majovszky Pál

Főmunkatárs: Dr. Lázár Béla

Kiadó: Ormos György

Magyar Művészet. 1931. 1. szám

Szerkesztőség: VII., Erzsébet-körút 7. II.

¹ L. a Magyar Művészet 1930. IV. sz. 198. s. k. l.